

บทคัดย่อ

จากแนวคิดที่ว่า การขยายตัวของเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน จะมีมากหรือน้อยส่วนหนึ่ง ขึ้นอยู่กับการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรผู้บริโภค และที่ผ่านมาได้มีการจัดตั้งองค์กรผู้บริโภคอาหาร เพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจ.เชียงใหม่ ขึ้นในปี พ.ศ. 2536 เพื่อทำการสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรทำการเกษตรกรรมยั่งยืนมากยิ่งขึ้น แต่จากการดำเนินงานของชมรมผู้บริโภคอาหารปลอดภัยพิษจังหวัดเชียงใหม่ที่ผ่านมา ยังไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของชมรมฯ ที่ตั้งไว้ และมีปัญหาข้อจำกัดอยู่หลายประการ ทั้งนี้จากการประเมินผลของสมาชิกพอสรุปได้ว่า อาจเนื่องมาจาก รูปแบบองค์กร วิธีการดำเนินงาน การเผยแพร่รณรงค์ และกลุ่มเป้าหมายที่ชมรมฯ เข้าไปทำงานร่วมกับ จากการประเมินผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบองค์กรผู้บริโภคที่เหมาะสมสำหรับอาหารปลอดภัยพิษในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อทราบเงื่อนไขและข้อจำกัดในการบริโภคอาหารปลอดภัยพิษของกลุ่มเป้าหมาย 2) เพื่อศึกษาสถานะ บทบาท ของกลุ่มผู้บริโภค และดำเนินการพัฒนาองค์กรผู้บริโภคให้เข้มแข็ง 3) เพื่อได้รูปแบบวิธีการรณรงค์ที่เหมาะสมมาใช้เป็นเครื่องมือของชมรมบริโภคอาหารปลอดภัยพิษ จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ชมรมผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์จังหวัดเชียงใหม่ ชมรมผู้บริโภคอาหารปลอดภัยพิษจังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มองค์กรผู้ผลิตผักอนามัยในจังหวัดเชียงใหม่ และองค์กรที่ทำงานด้านรณรงค์เรื่องสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยในครั้งนี้เป็นระยะแรก ซึ่งเป็นระยะที่ค้นหาเงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคอาหารปลอดภัยพิษ รูปแบบองค์กรผู้บริโภคที่เหมาะสม วิธีการรณรงค์เผยแพร่ และบทบาทของชมรมผู้บริโภคอาหารเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษาพบว่า

1. เงื่อนไข และข้อจำกัดในการบริโภคอาหารปลอดภัยพิษของกลุ่มผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่ คือ ความเข้าใจของผู้บริโภคเกี่ยวกับเกษตรกรรมยั่งยืนยังอยู่ในระดับปานกลาง แต่การบริโภคอาหารปลอดภัยพิษของผู้บริโภคยังมีค่อนข้างน้อยและความมั่นใจเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยพิษอยู่ในระดับที่ปานกลางและเงื่อนไขที่ทำให้ผู้บริโภคหันมาบริโภคอาหารปลอดภัยพิษ คือ

อันดับที่ 1 คือ การโฆษณาขององค์กรผู้บริโภคอาหารปลอดภัยพิษ

อันดับที่ 2 คือ การมีตราที่น่าเชื่อถือ

อันดับที่ 3 คือ การได้เข้าไปดูแหล่งการผลิต

อันดับที่ 4 คือ มีผู้ผลิตมาจำหน่ายโดยตรง

อันดับที่ 5 คือ ผู้บริโภคได้รับรู้ข้อมูลของผู้มีประสบการณ์

ข้อจำกัดในการบริโภคอาหารปลอดสารพิษนั้น พบว่า ผลผลิตของอาหารปลอดสารพิษไม่ต่อเนื่อง, หาซื้อยาก และมีราคาแพง เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถบริโภคอาหารปลอดสารพิษได้อย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้จากความถี่ในการบริโภคอาหารปลอดสารพิษผู้บริโภคจะบริโภคอาหารปลอดสารพิษ น้อยกว่า 8 วันใน 1 เดือน

2. สถานะ บทบาท ของกลุ่มผู้บริโภค และดำเนินการพัฒนาองค์กรผู้บริโภคให้เข้มแข็งพบว่า สถานะของชมรมผู้บริโภคอาหารปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ ยังอ่อนแอ และยังคงดำเนินงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของชมรมฯ และสิ่งที่ผู้บริโภคทั่วไปต้องการให้ชมรมผู้บริโภคฯ มีบทบาทคือ การเปิดร้านค้าจำหน่ายอาหารปลอดสารพิษ, การรณรงค์ให้ผู้ผลิต และผู้บริโภคให้ ลด ละ เลิก บริโภค สารพิษ, การรณรงค์ให้รัฐบาลส่งเสริมสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวกับอาหารปลอดสารพิษ, การเผยแพร่ข้อมูลข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ โดยใช้จดหมายข่าว และการจัดทัวร์เพื่อเยี่ยมชมไร่นาของเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ

สิ่งที่จะทำให้ชมรมฯ ดำเนินการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง คือแนวคิดขององค์กรจะต้องมีทิศทางที่ชัดเจน มีอิสระในการดำเนินการขององค์กร การมีส่วนร่วมของสมาชิกจะเน้นที่การรู้สึกเป็นเจ้าของขององค์กร มีการร่วมกันในการทำกิจกรรมในทุกด้าน และความสัมพันธ์ของสมาชิกจะเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าตามการบังคับบัญชา รูปแบบองค์กรที่เหมาะสมสมาชิกและคณะกรรมการต้องเข้าใจเป้าหมายขององค์กร มีการปะทะสังสรรค์กันตลอด มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง รูปแบบขององค์กรควรจะเป็นรูปแบบกลุ่มขนาดเล็ก และประสานเป็นเครือข่ายองค์กร และมีการบริหารจัดการแบบอิสระ

3. รูปแบบวิธีการรณรงค์ที่เหมาะสมในการใช้เป็นเครื่องมือของชมรมผู้บริโภคอาหารปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า รูปแบบและวิธีการรณรงค์ แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบวงกว้าง และ รูปแบบวงแคบ ส่วนการใช้วิธีการรณรงค์ในแต่ละรูปแบบจะต้องขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมาย และควรเน้นรูปแบบวิธีการการรณรงค์ที่หลากหลาย และการรณรงค์เรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนนั้น ควรมีการให้ความรู้ใหม่ ๆ แก่สมาชิกตลอดเวลา มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกกับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง และใช้สื่อต่าง ๆ ในการช่วยประชาสัมพันธ์เช่น การใช้สื่อ วิทยุ การศึกษาดูงาน การจัดทำร้านอาหาร เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกให้แก่ผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีที่น่าจะเหมาะสมที่สุดคือ การศึกษาดูงาน แต่วิธีนี้ค่อนข้างมีข้อจำกัดที่เวลา และการใช้ทุนค่อนข้างสูง และเหมาะสมสำหรับผู้บริโภคบางกลุ่มเท่านั้น

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ทำให้ ชมรมผู้บริโภคอาหารปลอดภัยจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการปรับยุทธศาสตร์การทำงานด้านผู้บริโภค ดังจะเห็นได้จาก การปรับวิธีการหาสมาชิกของชมรมฯ จากเดิมที่ไม่มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย เปลี่ยนเป็นการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย คือ ให้การขยายสมาชิกโดยใช้ฐานของสมาชิกเดิม โดยให้สมาชิกแต่ละคนขยายสมาชิกกลุ่มของตนเอง สนับสนุนให้หาสมาชิกที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน รวมกันเป็นกลุ่ม และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย มีการทดลองรูปแบบองค์กรผู้บริโภคที่เหมาะสมสำหรับอาหารปลอดภัยในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน โดยทดลองกับกลุ่มเป้าหมายในโรงเรียนมัธยมของจังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนเมืองลำพูน ชมรมผู้บริโภครฯ ได้มีการจัดการบริหารที่มีความมีความชัดเจน มีการกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคทั่วไปมากยิ่งขึ้น